

O'SMIRLARDA GENDER IDENTIFIKATSIYASI RIVOJLANISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20082766>

*O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish va
pedagogik-psixologik*

respublika tashxis markazi metodisti

Xodiyeva Feruza Ermetbayevna

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'smirlarda gender identifikatsiyasi rivojlanishining o'ziga xos jihatlarini nazariy tahlil qilishga urinish amalga oshirilgan. Mavzuning dolzarbligi yoritilib, gender identifikatsiyasining shakllanishiga oid asosiy qarash va yondashuvlar tahlil qilingan. Tadqiqot davomida o'smirlarda o'zini anglash jarayoni hamda turli omillarning ularning ruhiy rivojlanishiga ta'siri o'rganilgan. Mazkur jihatlarini kompleks ravishda ko'rib chiqish muammoning umumiy mohiyatini tushunishga yordam beradi.*

Kalit so'zlar: *gender, identifikatsiya, jins, shaxs, o'smirlar, oila, maktab.*

Gender identifikatsiyasi - bu insonning o'z jinsini his qilishi va anglashi bilan bog'liq murakkab tushunchadir. O'smirlik davrida gender identifikatsiyasining rivojlanishida turli o'ziga xos jihatlar namoyon bo'ladi. Bu jarayon biologik hamda ijtimoiy-madaniy omillar ta'sirida shakllanadi.

O'smirlar o'zlarining gender mansubligi haqida o'ylay boshlaydi, o'zini boshqalar bilan taqqoslaydi, xulq-atvori va o'zini namoyon etish usullarida turli tajribalarni sinab ko'radi. Ushbu jarayon ayrim hollarda murakkab kechishi mumkin, biroq bu sog'lom va barqaror gender identifikatsiyasini shakllantirish yo'lidagi muhim bosqich hisoblanadi.

O'smirlarda gender identifikatsiyasining rivojlanish xususiyatlarini tushunish ota-onalar, pedagoglar hamda ushbu yosh toifasi bilan ishlovchi mutaxassislar uchun muhimdir. O'smirlar tushunish, qo'llab-quvvatlash va o'z fikrini erkin ifoda etish imkoniyatiga ehtiyoj sezadi.

Shu sababli ular uchun xavfsiz va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish zarur hisoblanadi. Bunday muhitda o'smirlar o'z his-tuyg'ularini erkin ifoda etishi, savollar berishi hamda gender identifikatsiyasining turli jihatlarini haqida ma'lumot olishi mumkin bo'ladi.

Bu esa o'smirlarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, o'zini qabul qilishi hamda atrofdagilar bilan sog'lom munosabatlarni shakllantirishda muhim

omil bo‘lib xizmat qiladi. O‘z jinsini anglagan va qabul qilgan o‘smirlar o‘z ehtiyojlari, his-tuyg‘ulari va qiziqishlarini yaxshiroq tushuna oladi. Bu esa ularning ruhiy farovonligi va shaxs sifatida rivojlanishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

O‘smirlik davri gender identifikatsiyasining shakllanishida muhim bosqich hisoblanadi. Gender identifikatsiyasi insonning o‘z jinsiga mansubligini his qilishi, o‘zini anglash jarayoni hamda gender roli orqali o‘zini namoyon etishini o‘z ichiga oladi.

O‘smirlarda gender identifikatsiyasining rivojlanishi madaniyat, ijtimoiy muhit va individual xususiyatlarga qarab farq qilishi mumkin. Ayrim o‘smirlar o‘z biologik jinsiga mos kelmaslik hissini boshdan kechirishi mumkin. Boshqa hollarda esa o‘smirlar o‘z uslubini izlash, turli ijtimoiy rollarni sinab ko‘rish hamda o‘z gender qarashlarini shakllantirish jarayonini boshdan kechiradi.

Ota-onalar, pedagoglar va kattalarning ochiqligi, tushunishi va qo‘llab-quvvatlashi o‘smirlarga o‘zini anglash jarayonida katta yordam beradi. O‘smirlar o‘z individualligini qo‘rquv va kamsitishsiz namoyon eta oladigan xavfsiz va qo‘llab-quvvatlovchi muhitni yaratish muhim hisoblanadi.

Gender identifikatsiyasining shakllanishi biologik va ijtimoiy-madaniy omillar ta‘sirida kechadigan murakkab jarayondir. Biologik omillar qatoriga o‘smirlik davrida organizmda yuz beradigan gormonal o‘zgarishlar kiradi.

Ushbu o‘zgarishlar jinsiy qiziqishlar va gender rollariga bo‘lgan munosabatlarning shakllanishiga ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Ijtimoiy-madaniy omillar ham gender identifikatsiyasining rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. Oila, maktab, do‘stlar va ommaviy axborot vositalari o‘smirlarning gender qarashlari va kutishlariga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Oiladagi qadriyatlar, stereotiplar va rol modellari o‘smirlarda “erkaklik” va “ayollik” haqidagi tasavvurlarni shakllantiradi.

Oila va yaqin atrof-muhitning o‘smirlarda gender identifikatsiyasini rivojlantirishdagi o‘rni beqiyosdir. Oila bolalar uchun erkak va ayol xulq-atvori haqidagi ilk tasavvurlar shakllanadigan asosiy muhit hisoblanadi. Ota-onalar, opa-singillar, aka-ukalar va boshqa yaqin qarindoshlar bilan munosabatlar o‘smirlarda o‘zini erkak yoki ayol sifatida anglash jarayoniga ta‘sir ko‘rsatadi.

Biroq oilada yoki ijtimoiy muhitda mavjud bo‘lgan salbiy stereotiplar va kamsitishlar o‘smirlarning gender identifikatsiyasi rivojlanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Bu esa o‘z-o‘zini baholashning pasayishi, ishonchsizlik va ruhiy muammolarni keltirib chiqarishi ehtimoli mavjud.

Shu sababli oila va jamiyat tomonidan qo‘llab-quvvatlash, tushunish va hurmat ko‘rsatish o‘smirlarda sog‘lom gender o‘zligini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Har bir o‘smirning individualligi va o‘ziga xosligini hurmat

qilish jamiyatda bag'rikeng va qo'llab-quvvatlovchi muhitni yaratishga yordam beradi.

Maktab va ijtimoiy muhit ham o'smirlarda gender identifikatsiyasining shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Aynan shu davrda o'smirlar o'zini ma'lum bir jins vakili sifatida anglay boshlaydi va jamiyatdagi o'rnini izlaydi. Maktabdagi munosabat va muhit o'smirlarning ruhiy rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Ba'zi ta'lim muassasalari turli gender identifikatsiyalariga hurmat bilan qaraydigan, qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratadi. Bu diskriminatsiya va zo'rvonlikka qarshi siyosat, turli ta'lim dasturlari hamda pedagog va o'quvchilarni o'qitish orqali amalga oshiriladi.

Biroq ayrim hollarda maktab muhitida qat'iy gender stereotiplari mavjud bo'lishi mumkin. Shu sababli ta'lim jarayonida empatiya, bag'rikenglik va o'zaro hurmat ko'nikmalarini rivojlantirish muhim hisoblanadi. Bu esa barcha o'quvchilar uchun xavfsiz va inklyuziv ta'lim muhitini yaratishga xizmat qiladi.

Zamonaviy jamiyatda o'smirlar gender identifikatsiyasini shakllantirish jarayonida turli muammo va qiyinchiliklarga duch keladi. Jumladan, jamiyat tomonidan shakllantirilgan stereotiplar o'smirlarning erkin rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Masalan, "o'g'il bolalar kuchli bo'lishi kerak", "qizlar esa muloyim bo'lishi

kerak" kabi qarashlar ayrim hollarda ichki ziddiyatlarni yuzaga keltiradi.

Shuningdek, gender identifikatsiyasi bo'yicha yetarli ma'lumot va qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi ham muammolarni keltirib chiqaradi. O'smirlar ayrim hollarda o'zini yolg'iz va tushunilmagan his qilishi mumkin.

Oilaviy muhit ham gender identifikatsiyasining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. To'liq va noto'liq oilalarda voyaga yetayotgan o'smirlarning gender qarashlari o'zaro farq qilishi mumkin. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, to'liq oiladagi o'smirlar ko'proq an'anaviy gender qarashlariga moyil bo'ladi.

Noto'liq oilalarda voyaga yetayotgan o'smirlar esa gender rollariga nisbatan moslashuvchanroq yondashishi mumkin. Chunki bunday oilalarda turli rol modellari va hayotiy vaziyatlar bilan ko'proq to'qnash kelinadi.

Shuningdek, noto'liq oilalarda gender identifikatsiyasi haqida erkinroq fikr bildirish va muhokama qilish imkoniyati mavjud bo'lishi mumkin. Bu esa o'smirlarda o'zini anglash jarayonining erkinroq shakllanishiga yordam beradi.

Amaliy tavsiyalar:

1. Ochiq muloqotni yo'lga qo'yish. O'smirlar o'z fikr va his-tuyg'ularini erkin ifoda eta oladigan muhit yaratish muhimdir.
2. Turli qarashlarga hurmat bilan yondashish. Har bir o'smirning

o'ziga xosligini tan olish va qo'llab-quvvatlash zarur.

3. Ijobyi rol modellari yaratish. Oilada va jamiyatda sog'lom gender namunalari shakllantirilishi lozim.

4. O'zini namoyon etishni qo'llab-quvvatlash. O'smirlarga kiyinish

6. muhimdir.

7. Qo'llab-quvvatlash va hurmat ko'rsatish. O'smirlar o'zini qadrlangan va tushunilgan his qilishi kerak.

8. O'zini qabul qilishni rivojlantirish. O'smirlarda sog'lom o'z-

10. hurmat bilan munosabatda bo'lish madaniyatini shakllantirish zarur.

uslub, qiziqishlari va o'zini ifoda etish imkoniyatlarini cheklamaslik kerak.

5. Ta'lim va ma'lumot bilan ta'minlash. O'smirlarga gender tengligi va ijtimoiy munosabatlar haqida to'g'ri ma'lumot berish

o'zini baholash va o'zini sevish ko'nikmalarini shakllantirish muhim hisoblanadi.

9. Hurmatli muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish. O'smirlarda boshqalarga

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Апарцева, А.О. Гендерная психология: учеб. пособие / А. О. Апарцева. - Новосибирск: НИПКиПРО, 2005. С. 52;

2. Великанова, Л.П. Типология гендерной идентичности: монография / Л.П. Великанова, Н.Н. Кругликова – LAP LAMBERT Academic Publishing, 2014. – 53 с;

3. Воронина, О. Теоретико-методологические основы гендерных исследований / О. Воронина // Теория и методология гендерных исследований. Курс лекций. – М., 2001. – С. 13-106;

4. Анормальная психология; пер. с англ. / Р. Карсон, Дж. Батчер, С. Миника – СПб.: Питер, 2004. – 1168 с; 5. Ключко, О. И. Гендерная психология и педагогика: учебник и практикум для вузов / О. И. Ключко. - Москва: Юрайт, 2024. - 404 с;

6. Хайнс, С. Может ли гендер меняться; пер. с англ. / С. Хайнс. – М.: Ад Маргинем, 2019. – 25 с.